

Sininauhaliiton lausunto eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle

ASIA: HALLITUKSEN ESITYS LAIKSI KUNTOUTTAVASTA TYÖTOIMINNASTA ANNETUN LAIN MUUTTAMISESTA

PÄIVÄMÄÄRÄ: 5.11.2025

1. Johdanto ja tilannekuva

Sininauhaliiton näkemyksen mukaan lakimuutos on sisällöllisesti ja ajallisesti ongelmallinen, koska se heikentää vaikeassa työmarkkina-asemassa olevien ihmisten palvelujen jatkuvuutta eikä tue siirtymää vuoden 2027 palvelurakenteeseen.

Sininauhaliitto tarkastelee lakimuutosta niiden ihmisten näkökulmasta, jotka ovat vaikeassa työmarkkina-asemassa ja tarvitsevat pitkäjänteistä tukea elämänhallintaan, toimintakyvyn ja työllistymisedellytysten vahvistamiseksi.

Nyt on todettu, että kuntouttavasta työtoiminnasta annettu laki tullaan kumoamaan. On arvioitu, että uudistuksen jälkeen enintään 15 % nykyisistä kuntouttavan työtoiminnan asiakkaista siirtyy kuntien eli työllisyysalueiden vastuulle vuoden 2027 alusta. Tämä tarkoittaa sitä, että loput, noin 85 % nykyisistä kuntouttavan työtoiminnan asiakkaista, tarvitsee uuden palvelun.

Sosiaali- ja terveysministeriö (STM) on asettanut sosiaalihuollon palveluvalikoiman uudistamista valmistelevan työryhmän, jonka alatyöryhmä keskittyy erityisesti sosiaalihuollon työllistymistä edistävien palvelujen uudistamiseen. Alatyöryhmän tehtävänä on tunnistaa työ- ja toimintakykyä tukevien palvelujen keskeiset elementit ja reunaehdot sekä laatia näiden pohjalta ehdotus uudesta palvelukokonaisuudesta. Alatyöryhmän työskentelyä ohjaa merkittävästi valtiontalouden noin 12,5 miljoonan euron säästötavoite.

Sininauhaliitto edelleen korostaa, että tämä laajempi uudistustyö tekee nyt lausuttavana olevasta hallituksen esityksestä sisällöllisesti ja ajallisesti ongelmallisen: osittainen lakimuutos ei ratkaise niitä perusongelmia, joita järjestämisvastuun ja palvelurakenteen muutos aiheuttaa. Jo aiemmassa lausunnossamme olemme todenneet, että on perusteltua kysyä, miksi kuntouttavaa työtoimintaa koskeva esitys tuotiin lausuttavaksi nyt, kun kokonaisuudistus on käynnissä.

Käytännössä palvelun ohjautuvuus on jo heikentynyt: hyvinvointialueet ohjaavat kuntouttavan työtoiminnan palveluun aiempaa vähemmän asiakkaita ja ovat samalla rajanneet palvelun kestoa, myös palveluun pääsyä voi joutua odottamaan jopa kuusi kuukautta. Sininauhaliiton jäsenjärjestöissä kuntouttavan työtoiminnan asiakasmäärät ovat vähentyneet noin puoleen, vaikkei palvelua tarvitsevien määrä ole alentunut. **Tämä kertoo siitä, että ihmiset ovat jääneet syrjäytymistä ehkäisevien ja työelämään suuntautuvien palveluiden ulkopuolelle, vaikka tavoitteen pitäisi olla syrjäytymisen ehkäisy ja työelämään suuntaamisen vahvistaminen.**

2. Keskeiset muutokset lakiluonnoksessa

Lokakuussa 2025 viimeistelty lakiluonnos on lakiteknisesti viimeistellympi kuin kesäkuun versio, mutta sisällöllisesti se ei tuo muutosta aiempaan linjaan ja on siten puutteellinen heikoimmassa asemassa olevien ihmisten näkökulmasta.

Lakiesityksen mukaan

- aktivointisuunnitelmasta luopuminen työttömyysetuutta saavien osalta pysyy voimassa
- palveluun ohjautuminen jää viranomaisen harkintaan ilman lakisääteistä velvoitetta
- esitys sisältää uuden siirtymäsäännöksen, jonka mukaan ennen lain voimaantuloa laaditut aktivointisuunnitelmat ovat voimassa 31.12.2026 asti.

Sisällöllisesti esitys kaventaa kuntouttavan työtoiminnan asemaa vaikeasti työllistyvien tukena, eikä se tarjoa ratkaisuja vuoden 2027 järjestämisvastuun siirtoon.

3. Oikeus palveluihin ja tuen jatkuvuus

Lakimuutos poistaa aktivointisuunnitelman työttömyysetuutta saavilta henkilöiltä ja siirtää ohjautumisen viranomaisen harkintaan ilman lakisääteistä velvoitetta. Tämä vaarantaa erityisesti niiden henkilöiden aseman, jotka eivät aktiivisesti hae palveluja, kuten mielenterveys- ja päihdekuntoutujat. Palveluun pääsy ei saa riippua yksittäisen viranomaisen harkinnasta.

Sininauhaliitto katsoo, että

- lakiin on sisällytettävä velvoittava palvelutarpeen arviointi, joka varmistaa tuen piiriin pääsyn myös niille, jotka eivät kykene hakeutumaan palveluihin oma-aloitteisesti
- aktivointisuunnitelman säilyttäminen tai sen joustava käyttö työttömyysetuutta saavien kohdalla olisi oikeusturvaa vahvistava ratkaisu.

“Jos aktivointisuunnitelmaa ei tehdä, millä asiakkaan tavoitteet ja tarpeet arvioidaan? Aktivointisuunnitelma on ollut se väline, jonka varaan asiakkaan eteneminen ja palvelun muokkaaminen käytännössä rakentuvat.” (Sininauhaliiton jäsenoimija)

Tämä huomio on keskeinen: aktivointisuunnitelman avulla on pystytty varmistamaan, että palvelun sisältö vastaa asiakkaan kuntoutumisen vaiheita ja että tavoitteet ovat realistisia ja seurantakelpoisia.

Lakiesitys perustaa ohjauksen yhä vahvemmin työllistymisen monialaiseen yhteistoimintamalliin (TYM). Tämän mallin toimivuus vaihtelee kuitenkin alueittain ja sen toimeenpano on epätasaista. Monialainen yhteistoiminta ei voi korvata aktivointisuunnitelman poistumista ilman riittäviä resursseja, selkeitä vastuita ja yhteisiä käytäntöjä.

Siksi on tärkeää, että TYM ja tuleva sosiaalihuollon työllistymistä edistävä palvelukokonaisuus toimivat yhteen ja muodostavat asiakkaalle yhtenäisen, katkeamattoman palveluketjun.

Sininauhaliitto katsoo, että ennen järjestämisvastuun siirtymistä on varmistettava

- selkeä vastuunjako kuntien (työllisyysalueiden) ja hyvinvointialueiden välillä
- yhtenäinen valtakunnallinen toimintamalli ja tarvittava koulutus yhteistyön tueksi
- voimassa olevien suunnitelmien ja palveluiden turvaaminen koko siirtymäkauden ajan.

4. Taloudelliset ja inhimilliset vaikutukset

Hallituksen tavoitteena on keventää viranomaisvelvoitteita ja hallinnollista työtä, mikä voi tuoda lyhyellä aikavälillä säästöjä hallintokustannuksissa. Pidemmän aikavälin kustannukset tulevat kuitenkin kasvamaan. Tilannetta vaikeuttaa edelleen sosiaalihuollon työllistymistä edistävien palveluiden uudistamiselle asetettu noin 12,5 miljoonan euron säästötavoite.

Heikoimmassa työmarkkina-asemassa olevien ihmisten kohdalla palvelujen katkeaminen tai ohjautumisen vaikeutuminen lisää riskiä pitkäaikaistyöttömyyteen, mielenterveys- ja päihdeongelmien syvenemiseen sekä toimeentulo- ja terveyspalvelujen menojen kasvuun.

Sininauhaliiton ja Sosped-keskuksen yhteiskehittämä laskentatyökalu tarjoaa tietoa kuntouttavan työtoiminnan taloudellisista ja inhimillisistä vaikutuksista. Työkalun avulla voidaan arvioida sekä toiminnan kustannusvaikuttavuutta että sen tuottamaa hyvinvointiarvoa.

Esimerkiksi Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueella

- vaikeasti työllistyviä on 11 951 henkilöä, joista Sininauhaliiton jäsenjärjestöt tavoittavat 169 henkilöä vuodessa
- toiminnan kustannusvaikuttavuus on noin 207 000 euroa vuodessa.
- toimintaan osallistumisen tuottama hyvinvointiarvo on noin 2 800 euroa henkilöä kohden, yhteensä noin 477 000 euroa vuodessa.
- yli 30-vuotiaan henkilön työllistyminen avoimille työmarkkinoille tuottaa yhteiskunnalle noin 12 800 euron arvon ja siirtyminen palkkatuettuun työhön yksityiselle sektorille noin 2 600 euron arvon.

Laskelmat osoittavat, että kuntouttava työtoiminta on kohderyhmän palveluna vaikuttava ja kustannustehokas. Lyhyen aikavälin hallintosäästöt eivät saa ohjata päätöksentekoa, jos seurauksena on kasvavat sosiaali- ja terveyspalvelujen menot ja syrjäytymisen lisääntyminen.

5. Kolmannen sektorin asema

Hallituksen esityksessä ei tunnisteta kolmannen sektorin asemaa eikä sen merkittävää roolia kuntouttavan työtoiminnan toteutuksessa, vaikka järjestöt vastaavat suuresta osasta palvelun käytännön toteutusta ja omaavat erityisosaamista juuri vaikeasti työllistyvien tukemisessa.

Valiokunnan tulisi kiinnittää huomiota ja painottaa, että

- järjestöillä tulee olla pysyvä ja rakenteellisesti turvattu asema sosiaalihuollon työllistymistä edistävien palvelujen kokonaisuudessa
- lain toimeenpanossa ja siirtymävaiheen järjestelyissä on varmistettava resursoitu ja suunnitelmallinen yhteistyö myös järjestöjen kanssa
- työvoimapalvelujen ja sosiaalihuollon rajapinnassa on turvattava yhteistyörakenteet ja tietojenvaihto myös kolmannen sektorin toimijoiden kanssa.

Järjestöjen aseman tunnistamatta jättäminen on merkittävä puute, koska tuleva palvelurakenne on vielä määrittelemätön ja siirtymävaiheessa juuri järjestöillä on jo valmiit rakenteet tukea ihmisiä arjen, osallisuuden ja työllistymisvalmiuksien vahvistamisessa.

6. Johtopäätökset ja suositukset valiokunnalle

Sininauhaliitto pitää tärkeänä, että valiokunta arvioi hallituksen esitystä suhteessa laajemmin käynnissä olevaan sosiaalihuollon palveluvalikoiman ja työllistymistä edistävien palvelujen uudistukseen. Nyt lausuttavana oleva lakimuutos on ajallisesti ja sisällöllisesti osauudistus, joka ei ratkaise nykyisen kuntouttavan työtoiminnan palveluun osallistuvien ihmisten palvelutarvetta eikä turvaa niiden ihmisten asemaa, joiden työllistyminen on vaikeaa.

Sininauhaliitto esittää, että valiokunta

- arvioi aktivointisuunnitelman säilyttämistä tai vastaavan palvelutarpeen arvioinnin ja ohjausvelvoitteen palauttamista työttömyysetuutta saavien osalta
- huomioi lain toimeenpanossa kolmannen sektorin roolin, sillä ilman järjestöjen osallistumista heikoimmassa asemassa olevien tuki ja kuntoutus eivät toteudu riittävällä tasolla
- selkeyttää vastuunjakoja ja siirtymäkauden järjestelyjä ennen vuoden 2027 muutosta
- vahvistaa TYM-prosessin ja sosiaalihuollon yhteensovitusta lainsäädännöllisesti, jotta vaikeasti työllistyvien tuki toimisi yhdenvertaisesti
- hyödyntää arviointivälineitä ja Sininauhaliiton laskentatyökalua päätöksenteon tukena.

Valiokunnan on tärkeää varmistaa, että uudistus tukee kaikkein heikoimmassa asemassa olevien osallisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä eikä lisää heidän riskiään jäädä palveluiden ulkopuolelle.